

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐԸ Դ. Հ. ԼՈՌԻՆԵՆՍԻ ՓՈՔՐ ԱՐՁԱԿՈՒՄ

ՎԻՈԼԵՏԱ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

Հոգվածում փորձ է արվում վերլուծելու մարդու անհատական և հասարակական գիտակցությունները՝ Դ. Հ. Լոուրենսի տեսության հիման վրա: Վերլուծությունը ցույց է տվել, որ անհատական գիտակցության ժամանակ մարդը սկսում է ճանաչել իր անձը, իր ցանկությունները: Հասարակական գիտակցությունը բնորոշ է այն մարդկանց, ովքեր չեն կարող պատկերացնել իրենց կյանքն առանց արհեստական կանոնների և հասարակական կարծիքի: Լոուրենսն առաջարկում է այլընտրանք, ըստ որի՝ յուրաքանչյուր մարդ պետք է գտնի իր երկրորդ կեսին, ինչի արդյունքում բնական ազդակները և ցանկություններն ազատորեն կդրսևորվեն:

Քանալի բառեր – անհատական գիտակցություն, հասարակական գիտակցություն, ֆիքսված ուղղություն, մեկուսացում, ժամանակակից փոքրիկ էգոիստներ, բնազդ, բանականություն:

Դ. Հ. Լոուրենսի անհատ/զույգ/հասարակություն մոդելը ձևավորվել է անգլիացի գրողի անհատական և հասարակական գիտակցության տեսության հիման վրա, որն արտացոլվել է իր փոքր արձակում: Այս մոդելի միջոցով Լոուրենսը մի կողմից փորձում է իր հերոսներին հեռացնել հասարակությունից, որպեսզի նրանք կարողանան ազատվել հասարակության ճնշող ազդեցությունից, ձեռք բերել ազատություն, վայելել կյանքը՝ կենտրոնանալով մի-միայն իրենց բնազդների, բնական կարիքների վրա, մյուս կողմից մինչև հասարակության մի մասնիկը դառնալը Լոուրենսի հերոսները փորձում են գտնել իրենց զույգին, որպեսզի սեռական բնազդը կարողանա բնական և ազատորեն դրսևորվել:

Այսպիսով, այս մոդելում զույգը գտնվում է անհատի և հասարակության միջև: Որպեսզի մարդը կարողանա ձեռք բերել անհատին բնորոշ հատկանիշներ, նա պետք է ձևավորի անհատական գիտակցություն, իսկ հասարակական գիտակցությունը, ըստ Լոուրենսի, հատուկ է այն մարդկանց, որոնք

հասարակության անբաժանելի մասն են¹: Անհատական և հասարակական գիտակցությունների միջև տարբերության մասին Լոուրենսը մանրամասնորեն ընթերցողին է ներկայացնում «Անհատական գիտակցություն/հասարակական գիտակցություն» էսսեում («The Individual Consciousness V. The Social Consciousness, 1936»):

Լոուրենսը քաջատեղյակ էր հասարակության բացասական ազդեցությանը, ինչն արգելք է դառնում, որպեսզի մարդն իր անձը լիովին ճանաչի և ապրի ազատ: Նա «Ժողովրդավարություն» («Democracy, 1936») էսսեում գրում է, որ խելացի մարդը պետք է պայքարի ընդդեմ մեխանիզմների և նյութապաշտության՝ իր հոգու ազատության համար: Ժամանակակից մարդու ուղղությունը «Ֆիքսված» է, և այն փոխելն անհնար է²: «Ֆիքսված ուղղություն» ասելով՝ նա նկատի ունի անհատի նպատակները, որոնք մեզ արդեն քաջ հայտնի են նրա էսսեներից: Նպատակ՝ ձեռք բերելու կարողություն, հոչակ, ուժ, որոնք, ըստ նրա, հոգու հիվանդություններ են և մարդուն տանում են ինքնակործանման: Այս «Ֆիքսված ուղղությունը» նաև խոչընդոտում է մարդկանց միջև բարիդրացիական հարաբերությունների հաստատումը³:

Լոուրենսն ատելությամբ է լցված արիեստական կյանքի նկատմամբ: Ըստ նրա՝ ժամանակակից գիտակցության պատճառով անհատը շեղվում է բնական կյանքով ապրելու ուղուց. «Տղամարդիկ, կանայք, մեծերն ու փոքրերն, ավա՛ղ, իրենց սեփական խելքը չունեն և չեն ապրում իրենց կյանքով⁴: Մինչև հոգու խորքը հիասթափվելով հասարակության մտածելակերպից՝ Լոուրենսը «Իսադաղության իրականություն» («The Reality of Peace, 1936») էսսեում գրում է. «Միակ ելքը մահն է, ինչը հնարավորություն կտա ազատել մեր հոգիները, մեր սեփական եսը հասարակության ազդեցությունից⁵: Լոուրենսը կարծում է,

¹ **D. H. Lawrence**, The Individual Consciousness V. The Social Consciousness, Phoenix, The Posthumous Papers of D. H. Lawrence (Edited by Edward D. McDonald), New York: The Viking Press 1968, p. 761.

² **D. H. Lawrence**, Democracy, Phoenix, The Posthumous Papers of D. H. Lawrence (Edited by Edward D. McDonald), New York: The Viking Press 1968, p.716.

³ **D. H. Lawrence**, Democracy, Phoenix, The Posthumous Papers of D. H. Lawrence (Edited by Edward D. McDonald), New York: The Viking Press 1968, p.717.

⁴ **D. H. Lawrence**, The Individual Consciousness V. The Social Consciousness, Phoenix, The Posthumous Papers of D. H. Lawrence (Edited by Edward D. McDonald), New York: The Viking Press 1968.

⁵ **D. H. Lawrence**, The Reality of Peace, Phoenix, The Posthumous Papers of D. H. Lawrence (Edited by Edward D. McDonald), New York: The Viking Press 1968, p. 673.

որ հասարակությունը մեծ վնաս է հասցրել անհատին, քանի որ նա չի կարողանում ազատորեն տնօրինել իր կյանքը:

Ճիշտ է, Լոուրենսը գիտակցում էր, որ մարդկանցից մեկուսանալը սխալ է, սակայն նրա հերոսները միշտ փորձել են փախչել՝ ազատություն ձեռք բերելու համար: Այս գաղափարը կարելի է հանդիպել նրա «Տղամարդը, ով սիրում էր կղզիները» («The Man Who Loved Islands, 1928»), «Արև» («Sun, 1928») «Կինն, ով հեռացավ» («The Woman Who Rode Away, 1928»), «Տղամարդն, ով մահացավ» («The Man Who Died, 1929») պատմվածքներում:

«Տղամարդը, ով սիրում էր կղզիները» պատմվածքի հերոսը ցանկանում է մեկուսանալ մի անմարդաբնակ կղզում, որպեսզի կարողանա կենտրոնանալ ինքն իր անձի վրա: Այնտեղ, որտեղ նա ապրում է, չափազանց շատ են մարդիկ, ինչը նրան ամենևին դուր չի գալիս⁶: Այս պատմվածքը բաղկացած է երեք մասից, որոնցից յուրաքանչյուրն առանձին կղզի է: Եթե առաջին և երկրորդ կղզիները համեմատաբար բնակեցված են, ապա երրորդ կղզում պատմվածքի հերոսը լիովին մենակ է, ամբողջովին կտրված է արտաքին աշխարհից: Ինչպես նշել են որոշ քննադատներ, պատմվածքը, որը ներկայացնում է Լոուրենսի՝ հասարակությունից հեռանալու գաղափարը, արտացոլում է գրողի այն տեսակետը, որ մտքի ազդեցությունը մարմնի վրա շատ մեծ է, և որպեսզի իր հերոսներն ազատվեն այդ ազդեցությունից և կենտրոնանան իրենց մարմնի վրա, մեկուսանում են, ինչը շատ դեպքերում, ինչպես օրինակ այս դեպքում, բերում է ինքնակործանման⁷: Լոուրենսն այնպիսի հերոսներ է կերտում, որոնք ինքնական հրաժարվում են հասարակության մի մասնիկը լինելուց: Նա գրում է, որ ժամանակակից վեպերում, ինչպես օրինակ՝ Ջոն Գոլսվորթիի ստեղծագործություններում, իրական անհատներ չկան. «Մարդիկ՝ տղամարդիկ, կանայք, երեխաները, չունեն իրենց սեփական կարծիքը, չեն ապրում իրենց սեփական կյանքով: Այն պահին, երբ մարդը գիտակցում է իր անհատականությունը, նա հասկանում է, որ գոյություն ունի սուբյեկտիվ և օբյեկտիվ իրականություն»⁸:

⁶ D. H. Lawrence, *The Man Who Loved Islands in the Woman Who Rode Away and other Stories* (Edited by Dieter Mehr, etc.), Cambridge: Cambridge University Press 1995, p. 149.

⁷ L. E. Harris, *The Island as a Mental Image of Withdrawal* (Edited by D.G. Russell, etc.) Dunedin, New Zealand: Human Performance Associates 1986, pp. 178-181.

⁸ D. H. Lawrence, *The Individual Consciousness V. The Social Consciousness*, Phoenix, *The Posthumous Papers of D. H. Lawrence* (Edited by Edward D. McDonald), New York: The Viking Press 1968, p. 761.

«Կինն, ով հեռացավ» պատմվածքն ընթերցողին է ներկայացնում հասարակական և անհատական գիտակցության պայքարը: Լոուրենսը գլխավոր հերոսուհու միջոցով իր հակակրանքն է արտահայտում հասարակական գիտակցության նկատմամբ: Ամուսնացած կինը երջանիկ չէ: Նրա նյարդերը հետզհետե սկսում են տեղի տալ: Մի օր նրան հիացնում է իր հյուրերից մեկի ասածը: Հենց այդ հյուրի շնորհիվ նրա գլխում մի միտք է առաջանում՝ հեռանալ ժամանակակից մարդկանցից, կտրվել առօրյա հոգսերից: Կինը ցանկանում է հեռու փախչել և բնակվել հնդկացի ցեղերի մեջ: Լոուրենսը նրան նկարագրում է որպես բանտարկյալ իր իսկ սեփական տանը: Երկու երեխաների մայրը, չմտածելով իր երեխաների և ամուսնու մասին, միմիայն ցանկանում է մեկուսանալ հեռավոր մի վայրում, որտեղ ժամանակակից մտածելակերպն այլևս չի կարող ազդեցություն ունենալ իր վրա և փոխել իր կյանքը: Նա հոգնել է ամեն ինչից: Ժամանակակից կյանքն այլևս չի գոհացնում նրան: Նա ցանկանում է հասարակ կյանք վարել հնդկացի ցեղերի նման⁹: Լոուրենսն իր հերոսուհուն ազատում է հասարակական գիտակցությունից: Եվ չնայած Լոուրենսը մեկուսացնում է իր հերոսուհուն, նա գիտակցում է դրա պատճառած վնասների մասին. «Այժմ եթե հարցնեմ մի կնոջ կամ տղամարդու, թե արդյոք կցանկանա՞ լինել լիովին ազատ, չչփվել հոր կամ մոր, եղբոր կամ քրոջ, ընկերոջ կամ հարևանի հետ, շատ դեպքերում պատասխանը կլինի, այո՛: Իսկ իրական վտանգն այն է, որ դու պարփակվում ես ինքդ քո մեջ, դառնում ես չչփվող և զգում ես, թե որքան դատարկ է քո կյանքը: Մեկուսացումը, սահմանափակումը մեր «Ես-ի» մեջ ամենավտանգավոր բանն է: Մենք դարձել ենք ժամանակակից փոքրիկ էգոիստներ: Աշխարհը լի է հիմարներով, որոնք խզել են բոլոր կապերը այլ մարդկանց հետ՝ դատապարտելով իրենց դատարկությանը: Եթե Իմանուել Կանտը մեկուսանար և գրի չառներ իր հրաշալի մտքերը, նրա մտքերը այդպես էլ կպտտվեին իր գլխում»¹⁰: Լեդի Էսթրիֆին ուղղված նամակում Լոուրենսն իր ատելությունն է արտահայտում պատերազմների նկատմամբ. «Պատերազմը ոչ միայն ֆիզիկապես է ոչնչացնում մարդուն, այլև հոգեպես, քանի որ մարդիկ խզում են իրենց կապը տիեզերքի հետ և պայքարում են պաշտոնի, տարածքի, փողի, սեփականության համար: Ինձ համար երբեմն անտանելի է դառնում այն փաստը, որ

⁹ D. H. Lawrence, The Woman Who Rode Away in The Woman Who Rode Away (Edited by Dieter Mehl and etc.), Cambridge: Cambridge University Press 2001, p. 39.

¹⁰ D. H. Lawrence, We Need One Another, Phoenix, The Posthumous Papers of D. H. Lawrence (Edited by Edward D. McDonald), New York: The Viking Press 1968, p.188.

ապրում են հասարակության մեջ և նրա մի մասնիկն են: Հասարակությունից հեռանալ, ապրել մեկուսի, նշանակում է դառնալ ճգնավոր, մենակյաց, իսկ մնալ ոչ առողջ մտածելակերպ ունեցող հասարակության մեջ, կնշանակի հիվանդանալ նույն հիվանդությամբ, քանի որ այն վարակիչ է և մեկ բառով կոչվում է նյութապաշտություն»¹¹:

Մարդը պետք է սովորի ապրել՝ անտեսելով այլ մարդկանց կարծիքը: Ահա այսպես է ապրել Լոուրենսը: Նրա համար կարևոր դեր չի ունեցել հասարակության կարծիքը: Նա գիտակցում էր, որ միայն ինքն է պատասխանատու իր սեփական կյանքի համար:

«Արև» պատմվածքի հերոսուհին ստիպված մեկուսանում է հեռավոր մի գյուղում, որտեղ նա ձեռք է բերում անհատական գիտակցություն: Հասարակությունից հեռանալը նրա վրա դրական ազդեցություն է ունենում¹²: Նա ազատվում է համընդհանուր կարծիքից և սկսում է ապրել բնական մարդու նման:

Լոուրենսը հակադրում է բնական մարդու հատկանիշները հասարակական գիտակցություն ունեցող մարդու հատկանիշներին: Բնական մարդը ձգտում է փախչել այն իրականությունից, որտեղ միայն նյութապաշտ մարդիկ են ապրում, ինչպես օրինակ՝ «Կինն, ով հեռացավ» պատմվածքի հերոսուհին: Կնոջ, որի անունն ընթերցողն այդպես էլ չիմացավ մինչև պատմվածքի ավարտը, և իր ամուսնու՝ Լեդերմանի միջև ներքին հակասություններ կան: Այդ հակասությունները երկու տարբեր աշխարհայացք ունենալու արդյունք են: Տղամարդու և կնոջ հարաբերությունները սարսափելի վատ են, և Լոուրենսը մի քանի պատճառ է նշում դրա համար: Լեդերմանն իդեալիստ է: Նա օր ու գիշեր աշխատում է՝ գումար և կարողություն ունենալու համար, ինչն այն բանի նշան է, որ նա բանականությամբ է առաջնորդվում և մերժում է բնազդները: Ժամանակակից մարդկանց նման փորձում է իր տեղը գտնել կյանքում և հպարտանալ իր ձեռքբերումներով: Իսկ Լեդերմանի կինը՝ կին, ով հեռացավ, հակառակ իր ամուսնու, չի հետաքրքրվում նման բաներով: Առօրյա հոգսերը, հասարակության կողմից ստեղծված օրենքները հոգնեցրել են իրեն¹³:

¹¹ D. H. Lawrence, The Letters (Edited with an Introduction by Aldous Huxley), London: William Heinemann Ltd. 1932, p. 379.

¹² D. H. Lawrence, Sun in The Woman Who Rode Away (Edited by Dieter Mehl and etc.), Cambridge: Cambridge University Press 2001, p. 21.

¹³ D. H. Lawrence, The Woman Who Rode Away in The Woman Who Rode Away (Edited by Dieter Mehl and etc.), Cambridge: Cambridge University Press 2001, p. 39.

Տղամարդու և կնոջ հարաբերությունները Լոուրենսի համար առաջնային տեղում են: Նրա հերոսները երբեմն ցանկանում են փախչել՝ հասարակությունից մեկուսանալու, անհատական գիտակցություն ձևավորելու և բնազդներով առաջնորդվելու համար: Մեկուսացման ճանապարհին Լոուրենսի հերոսները հանդիպում են իրենց երկրորդ կեսին, որպեսզի սեռական բնազդը բնականորեն դրսևորվի: Նրանք հիմնականում պարզ, չզարգացած, հասարակ կենսակերպ ունեցող մարդիկ են. «Անհատականությունը կարևորվում է հասարակության մեջ, և պետք է այդ փաստն ընդունենք: Նախքան այլ մարդկանց հետ շփվելը, մենք զուտ անհատներ ենք, և այդ անհատականությունը ոչինչ չարժե: Մարդու էությունը ձգտում է կապ հաստատել մեկ այլ մարդու հետ: Սա բիոհաղորդակցություն ունենալու ցանկությունն է: Սակայն սա ավելին է, քան բիոհաղորդակցությունը: Դա կենդանի շփում է: Այսպես ենք մենք դառնում իսկական անհատներ: Քանի դեռ մենք կենդանի ենք, առողջ, մենք ձգտում ենք մարդկային հարաբերություններ հաստատել այլ մարդկանց հետ: Եվ այդ ցանկությունն անգիտակցական մակարդակում է տեղի ունենում»¹⁴:

ПРОБЛЕМА ИНДИВИДУАЛЬНОГО И ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ В МАЛОЙ ПРОЗЕ Д. Г. ЛОУРЕНСА

ВИОЛЕТА ОГАННЕСЯН

В статье анализируется индивидуальное и общественное сознание на материале коротких рассказов Д. Г. Лоуренса. Анализ показал, что в случае индивидуального сознания человек познает самого себя, рефлексивно признает свои желания, в то время как общественное сознание характеризует людей, которые не мыслят свою жизнь без надуманных правил и оглядки на общественное мнение. Лоуренс предлагает альтернативу, в соответствии с которой каждый человек должен найти свою вторую половинку, что позволит ему свободно выражать собственные естественные порывы и желания.

Ключевые слова - индивидуальное сознание, общественное сознание, фиксированное направление, изоляция, современные маленькие эгоисты, инстинкты, рациональность.

¹⁴ D. H. Lawrence, We Need One Another, Phoenix, The Posthumous Papers of D. H. Lawrence (Edited by Edward D. McDonald), New York: The Viking Press 1968, p.189.

THE PROBLEM OF INDIVIDUAL AND SOCIAL CONSCIOUSNESS IN D. H. LAWRENCE'S SHORT FICTION

VIOLETA HOVHANNISYAN

The article analyzes individual and social consciousness as exemplified by of D. H. Lawrence's short stories. The analysis showed that in the case of individual consciousness, a person learns about himself, reflexively recognizes own desires, while social consciousness is typical for people who cannot imagine their lives without made-up rules and consideration for the public opinion. D. H. Lawrence offers an alternative, according to which every individual must find his/her soul mate and thus be able to freely express own natural impulses and desires.

Key words - individual consciousness, social consciousness, fixed direction, isolation, modern little egoists, instincts, rationality.